

© **ФОМЧЕНКО ЄВГЕНІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА – ЗДОБУВАЧ ІНСТИТУТУ
ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМ. В.М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ**

Є.О. ФОМЧЕНКО

**ВІД ЮНЕП ДО ЮНЕО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УТВО-
РЕННЯ ЄДИНОЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НА УНІВЕР-
САЛЬНОМУ РІВНІ**

*Досліджується інституційно-організаційний механізм у сфері міжнародного еко-
логічного права, основні тенденції здійснення природоохоронної діяльності в рамках
системи ООН, проблеми та перспективи створення єдиної універсальної організації в
галузі навколишнього природного середовища.*

Ключові слова: міжнародне екологічне право, міжнародна організація, захист
навколишнього середовища, ООН.

*Исследуется институционно-организационный механизм в сфере международного
экологического права, основные тенденции осуществления природоохранной деятель-
ности в рамках системы ООН, проблемы и перспективы создания единой универсаль-
ной организации в сфере защиты окружающей среды.*

Ключевые слова: международное экологическое право, международная организа-
ция, защита окружающей среды, ООН.

*Article researches an institutional and organizational mechanism in the sphere of inter-
national environmental law, main tendencies of environmental activities within the UN system,
problems and perspectives of establishment a single universal international organization in
the field of environmental protection.*

Key words: international environmental law, international organization, environmental
protection, the UN.

Актуальність і природність міжнародного співробітництва держав у сфері охорони довкілля нині в рамках міжнародних організацій відзначається в першу чергу тим, що міжнародні організації володіють необхідним інституційним, фінансовим та адміністративним потенціалом¹.

Особливого значення набуває питання вирішення проблем довкілля в рамках універсальних міжнародних організацій. Одним з ключових при цьому постає питання утворення єдиної відповідної міжнародної організації, міжнародно-правового оформлення її діяльності. Серед тих правових проблем, які виникають у зв'язку із діяльністю в галузі захисту довкілля міжнародних організацій та ідеєю створення єдиної універсальної природоохоронної організації, є такі: визначення органів системи ООН, які беруть участь у природоохоронній діяльності та міжнародно-правовими документами керуються; визначити функції ЮНЕП в міжнародно-правових документах, якими вони керуються; визначення функції ЮНЕП у рамках міжнародного екологічного права, розгляд можливості утворення універсальної природоохоронної організації на її основі.

Проблема утворення єдиної природоохоронної організації на універсальному рівні в міжнародному праві є актуальною, тому привертає увагу багатьох дослідників. Тема досліджується зарубіжними вченими, зокрема, С.В. Виноградовим, А.С. Тимошенком, В.М. Дикусаром, А.В. Кукушкиною, Х. Френчем, Р.А.

Перелетом, М. Харді; а також українськими науковцями, серед яких Ю.С. Шемшученко, О.В. Задорожній, М.О. Медведєва, С.М. Кравченко, А.О. Андрусевич та ін.

Міжнародні організації дають змогу об'єднати природоохоронну діяльність усіх зацікавлених держав незалежно від їхніх політичних позицій, відділяючи екологічні проблеми із усієї сукупності політичних, економічних та інших міжнародних проблем. Вони практично втілюються в організаційному механізмі міжнародного екологічного права, визначення якого дає Ю.С. Шемшученко – «сукупність міжнародних органів і організацій, які виконують функції щодо забезпечення виконання вимог міжнародного права навколишнього середовища й організації міжнародного екологічного співробітництва»².

Практично кожна міжнародна організація так чи інакше займається питаннями охорони навколишнього середовища, що пояснюється, насамперед, актуальністю екологічних проблем, а також впливом того чи іншого стану навколишнього середовища на всі сфери людської діяльності³. На вищому рівні в класифікації міжнародних організацій знаходяться універсальні. Це викликано не лише тим, що їхніми членами є значна кількість держав, а й тим широким колом питань з охорони об'єктів міжнародного екологічного права, яке стоїть перед ними. Крім того, існують такі об'єкти, охорона яких взагалі можлива лише зусиллями всього світового співтовариства – т. з. універсальні природні об'єкти та ресурси: Світовий океан, його біологічні та мінеральні ресурси, атмосферне повітря, навколомний космічний простір, Антарктика, її флора та фауна тощо. Ще одним аспектом, який обумовлює потребу існування загалом інституційно-організаційного механізму в сфері міжнародного екологічного права, є довготривалий процес прийняття регуляторних актів у цій сфері (конвенцій) та потреба контролю за їх виконанням з боку учасників світового співтовариства⁴. Обидві ці проблеми можуть вдало розв'язуватися у формі міжнародних організацій у сфері міжнародного екологічного права, як це сталося, наприклад, в сфері міжнародного захисту прав людини.

Серед універсальних міжнародних організацій у сфері міжнародного екологічного права ключову роль відіграють міжнародні організації системи ООН. В Статуті ООН конкретно не згадується про навколишнє середовище або стійкий розвиток. Проте ООН не могла ігнорувати таку проблему в процесі свого існування, включаючи її до своєї практичної діяльності «явочним порядком». Цей процес забезпечують два головні органи ООН – Генеральна Асамблея (ГА) та Економічна і соціальна рада (ЕКОСОР), причому на основі широкого тлумачення ст.10 Статуту ООН, де зазначено про правочинність ГА обговорювати будь-які питання та справи в межах Статуту ООН, а також розробляти і затверджувати рекомендації державам-членам і Раді Безпеки⁵. Цікаво, що власне питання навколишнього середовища чи його захисту, чи екології в Статуті взагалі не вказані, а саме на ньому має ґрунтуватися діяльність ГА. Тому з суто формалістичної юриспруденції, порушуючи питання екології ГА, діє *ultra vires*. Якщо ми проведемо логічний ланцюжок між захистом навколишнього середовища та підтриманням міжнародної безпеки через загрозу, яку становить його забруднення для всього людства, то формальні перешкоди для діяльності ГА в цій сфері буде усунуто.

ООН вперше взявся до розгляду екологічних проблем на своїй 45-й сесії ЕКОСОР, де в резолюції 1346 (XLV) від 30 липня 1968 р. рекомендувала Генеральній Асамблеї розглянути можливість скликання конференції ООН з «проблем

навколишнього середовища»⁶. Відповідна резолюція ГА ООН (2398 (XXIII) від 3 грудня 1968р.) постановила скликати таку конференцію⁷.

Поворотним в «екологізації» діяльності ООН стала вищезгадана Стокгольмська конференція 1972 р. з проблем оточуючого людину середовища⁸. Саме тоді проблема навколишнього природного середовища та його захисту була визнана питанням всього світового співтовариства, а в рамках ООН створено інституціоналізований механізм з цього питання – Програму ООН по навколишньому середовищу (ЮНЕП). Її сфера дії визначає ГА ООН⁹, і її неодноразово розширювали з часу створення. Так, згідно «Порядку денного на XXI ст.» ЮНЕП є основним органом ООН у сфері екології, через який здійснюється співробітництво держав і міжнародних організацій за рішенням глобальних, регіональних і національних проблем в галузі охорони навколишнього середовища та стійкого розвитку¹⁰. У свою чергу, на думку керівного органу ЮНЕП – Ради керуючих, роль ЮНЕП була заново визначена в такий спосіб: «має виконувати роль провідного глобального природоохоронного органа, що визначає глобальний екологічний порядок денний, сприяючому погодженому здійсненню екологічного компонента стійкого розвитку в рамках системи Організації Об'єднаних Націй і бути авторитетним захисником інтересів глобального навколишнього середовища»¹¹.

За ЮНЕП закріпилася роль каталізатора та координатора, в той час як відповідальність за виконання й фінансування природоохоронних проектів покладалася на ООН в цілому. Як зазначалося в доповіді ООН, присвяченій двадцятиліттю Стокгольмської конференції, з появою ЮНЕП виникла реальна рушійна сила, що спонукує більшість органів і установ системи ООН не тільки включати природоохоронні елементи у свою діяльність, але й створювати підрозділи та департаменти, що займаються екологічними питаннями¹². Сам термін «каталізатор», який використовується щодо ЮНЕП, свідчить про її специфічну керівно-координаційну роль, про здійснення Програмою нового різновиду функції управління, що виникла як результат пристосування організаційної структури системи ООН до глобальної проблематики¹³. Про те, що йдеться не про керування, а про координацію, свідчить наступне визначення даної функції: «в умовах, коли в діяльності по тій чи іншій глобальній проблемі потенційно може і повинна брати участь велика кількість різних установ ООН, центральна координуюча інстанція системи повинна прагнути не стільки брати на себе виконання спільної робочої програми, скільки виступати в ролі ініціатора проектів, оперативне виконання яких слід передавати відповідним за своїм профілем підрозділам загальної системи ООН»¹⁴.

Незважаючи на важливість ЮНЕП, засновницька резолюція не встановила її правового статусу та місця в структурі ООН. В доктрині міжнародного права склався погляд на ЮНЕП: 1) як «орган ООН, що володіє ознаками міжнародної організації»¹⁵ чи 2) «допоміжний орган ООН, що за своїм устроєм і характером прирівнюється до міжнародної організації»¹⁶, що склалося через «потребу координації всієї роботи з охорони навколишнього середовища, проведеної урядами та міжнародними організаціями переважно в системі ООН, з утворенням особливого установчого механізму для проведення в життя цієї програми»¹⁷. На користь цього свідчить і наявність в ЮНЕП системи постійно діючих органів (Рада керуючих, Секретаріат, Фонд навколишнього середовища й Адміністративний комітет з координації), її певна організаційна і фінансова незалежність, здатність в окре-

мих випадках виступати суб'єктом міжнародного права, укладаючи міжнародні угоди з урядами, організаціями і приватними особами або роблячи заяви від власного імені¹⁸. Зазначаючи, що центральні установи ЮНЕП розташовані окремо від центральних установ ООН і мають значну автономію, а його виконавчий директор обирається ГА ООН, інші дослідники вказують на особливе положення ЮНЕП у системі ООН¹⁹. Деякі вчені підкреслюють, що, на відміну від багатьох існуючих міжнародних організацій, ЮНЕП має докладно розроблені цілі та програму діяльності, що відображає новітню тенденцію створювати міжнародні інституційні структури з детально регламентованими цілями²⁰.

Нам видається, що наразі ЮНЕП все ще не стала міжнародною організацією в класичному розумінні. Програма має постійні органи, що перебувають між собою в певній ієрархії, відносно постійним складом членів, автономією у фінансових питаннях, внутрішніми правилами роботи органів (Правила Процедури Ради керуючих). Все це – ознаки міжнародної організації, але водночас – багатьох міжнародних конференцій. Від цього останні не перетворюються в перші. Установчим актом ЮНЕП є не міждержавна угода, а резолюція ГА ООН. Отже, договірна правоздатність ЮНЕП похідна від правоздатності ООН і є реалізацією останньої. Тому суб'єктом міжнародного права ЮНЕП бути не може. А отже, не може й виступати в якості міжнародної організації, при чому ООН не мала від початку навіть мети створювати таку організацію у формі ЮНЕП. Її можна вважати допоміжним органом ГА ООН, створеним на основі ст.ст. 7 та 22 Статуту ООН, не наділеним окремою міжнародною правосуб'єктністю.

Надзвичайно важливою є у ЮНЕП програма регіонального екологічного співробітництва, в межах якої утворені регіональні представництва ЮНЕП у Женеві, Нью-Йорку, Бейруті, Бангкоку, Мехіко та Найробі, і через яку реалізуються основні проекти. Відповідно до рішення Ради керуючих у 1985р. було започатковано утворення національних комітетів ЮНЕП. Український комітет співробітництва з ЮНЕП почав діяти 1994 р. Нині такі комітети створено в багатьох країнах світу. Вони беруть участь у реалізації регіональних та інших програм екологічного співробітництва в межах ЮНЕП²¹.

В процесі своєї діяльності ЮНЕП розробила особливий метод, що одержав назву програмного. Він складається з трьох рівнів. Спочатку збирається інформація про екологічні проблеми та заходи з їхнього розв'язання, включаючи установи, які повинні бути задіяні у виправленні становища. На другому етапі визначають цілі та стратегії ЮНЕП і розробляються конкретні заходи. Напрацьований матеріал представляється урядам і міжнародним міждержавним і неурядовим організаціям. На вирішальному етапі відбираються заходи, які одержать підтримку від Фонду навколишнього середовища. Крім того, моніторинг екологічної ситуації на планеті здійснюється в рамках програми ЮНЕП – «Глобальна система спостереження» (Earthwatch). Як її основний елемент виступає система глобального екологічного моніторингу, що, на зразок парасольки, охоплює безліч моніторингових мереж на міжнародному та національному рівнях. Програма включає також Міжнародний реєстр потенційно токсичних речовин, створений для забезпечення прийнятнішого і найменш шкідливого використання хімічних речовин, та ІНФОТЕРРА – службу, що сприяє міжнародному обміну найсучаснішою екологічною інформацією з широкого кола питань. Подаючи відомості, необхідні для прийняття екологічно обґрунтованих рішень, ці проекти особливо корисні для тих країн, які не мають достатніх коштів на проведення власних наукових

досліджень.

Суттєвою є роль ЮНЕП і у правотворчості. Вона бере участь як в національній, так і міжнародній правотворчій процедурі. Зокрема, більше п'ятдесяти держав одержали від ЮНЕП допомогу в розробці свого природоохоронного законодавства, що полягала в підготовці доповідей для урядів, рекомендацій і проектів документів²². Наочнішою є роль ЮНЕП в розвитку міжнародного екологічного права. Так, Ю.С. Шемшученко вказує на два способи такого впливу: 1. ініціювання прийняття конвенцій для розв'язання актуальних глобальних і регіональних екологічних проблем; 2. координація діяльності секретаріатів міжнародних екологічних конвенцій. Він реалізується через спеціальну Програму екологічних конвенцій. Ця координація досягається шляхом визначення спільних елементів, сприяння співпраці на національному та міжнародному рівнях, участі у розробці планів і проектів реалізації цих конвенцій, підтримки національних дій, спрямованих на забезпечення виконання відповідних конвенцій тощо²³. ЮНЕП виступає штаб-квартирою для секретаріатів декількох глобальних і регіональних конвенцій у сфері охорони навколишнього середовища та шефствує над реалізацією деяких регіональних програм природокористування. Вона також заснувала Реєстр міжнародних договорів та інших угод в галузі навколишнього середовища. Крім того, ЮНЕП є однією із засновників і виконавців Глобального екологічного фонду, створеного 1991 р. відповідно до резолюції директорів-виконавців Світового банку й на основі відповідних угод між Програмою розвитку ООН, ЮНЕП і Світовим банком. Фонд забезпечує країнам, що розвиваються, безоплатне та пільгове фінансування екологічних проектів у шести ключових сферах: зміна клімату, біорозмаїття, міжнародні води, озонний шар, деградація земель і стійкі органічні забруднювачі. Така активна діяльність ЮНЕП з координації дає привід дослідникам стверджувати, що «сьогодні ЮНЕП стала центральним органом, що координує діяльність усіх без винятку міжнародних організацій, що займаються питаннями навколишнього середовища»²⁴. Нам видається цей висновок дещо поспішним, оскільки поки що ЮНЕП юридично не наділена такими координаційними повноваженнями щодо інших міжнародних природоохоронних організацій (лише в рамках ООН), наразі вона може «розвивати міжнародне співробітництво в області охорони навколишнього середовища і за необхідності рекомендувати з цією метою проведення відповідної політики»²⁵.

Враховуючи всі позитивні здобутки ЮНЕП, варто вказати й на певні недоліки в її діяльності. Як і всі інші установи ООН, її звинувачують у створенні надмірно ускладненої і бюрократизованої організаційної структури²⁶, хоча водночас вказують і на скромний обсяг повноважень, невелику кількість співробітників, обмежений бюджет і віддаленість штаб-квартири (Найробі) від основних політичних і економічних центрів²⁷.

Як засіб розв'язання актуальних проблем існує пропозиція створити на базі ЮНЕП повноцінну міжнародну організацію, зі статусом спеціалізованої установи ООН в сенсі ст. 57 і 63 Статуту ООН. З іншого боку, ще під час Стокгольмської конференції висували пропозиції із створення в рамках системи ООН «супер-агенції» з наднаціональними повноваженнями²⁸. В якості аргументу на користь такого проекту вказують те, що безпрецедентні за своїм масштабом і охопленню сучасні екологічні проблеми вимагають такого самого безпрецедентного рівня координації дій, вжитих державами²⁹.

Аналізуючи ще на початку 1980-х р. відсутність єдиної природоохоронної

організації, О.С. Тимошенко прийшов до висновку, що це викликано двома обставинами: по-перше, така організація зажадала б концентрації величезних матеріальних і фінансових ресурсів, зосередження координаційних і оперативних функцій, тобто спричинила б створення організаційної структури, подібної до ООН; по-друге, у міжнародних організаціях вже склалася інфраструктура органів, що займаються тими чи іншими аспектами охорони природи³⁰.

Намагаючись виправити ситуацію щодо єдиної природоохоронної організації на універсальному рівні, в IV доповіді Міжурядової групи експертів зі зміни клімату «Паризький заклик до дії» (лютий 2007р.), зачитаній тодішнім французьким президентом Ж. Шираком, міститься пропозиція щодо заміни ЮНЕП на ефективнішу організацію з посиленим контролем – Екологічну Організацію Об'єднаних Націй (ЮНЕО), за зразком Всесвітньої організації охорони здоров'я³¹. Цю ідею підтримали 46 країн (весь ЄС і деякі інші), але не було США, Росії, Саудівської Аравії і Китаю – країн, що викидають максимальну кількість тепличних газів.

За новою пропозицією ЮНЕО матиме мандат і функції аналогічні ЮНЕП. Хоча, на думку частини дослідників, має відбутися значне розширення її компетенції. Так, передбачається, що нова установа могла б формулювати у сфері охорони навколишнього середовища основні принципи, аналогічні тим, які виробляє СОТ (наприклад, статус найбільшого сприяння і відсутність дискримінації або принцип ціноутворення з урахуванням витрат на захист навколишнього середовища)³². Іншою функцією створюваної організації могло б стати встановлення і здійснення контролю за перерозподілом міжнародних квот на господарче використання біосфери³³. Водночас, вона має стати спеціалізованою установою ООН, що збереже для неї можливість подвійного фінансування – з бюджету ООН та від добровільних внесків, крім того, можливим залишиться автономне членство – лише в ЮНЕО, без членства в ООН. Експертами висловлюються також інші пропозиції щодо забезпечення достатнього фінансування ЮНЕО, зокрема називаються податки на міжнародні перевезення або на рух грошових коштів через державні кордони³⁴.

Структурно ЮНЕО має складатися з пленарного органу, виконавчого органу, а також секретаріату. Пленарний орган обиратиме членів виконавчого органу, призначатиме генерального директора та затверджуватиме бюджет і програму роботи. В його роботі також братиме участь широке коло спостерігачів від інших міжнародних організацій, неурядових організацій і представників громадянського суспільства. Виконавчий орган готуватиме бюджет і програму роботи ЮНЕО. Секретаріат виступатиме в якості координаційного центру діяльності агентства. Однак, на відміну від інших спеціалізованих установ (таких як СОТ), вона не буде мати права виносити рішення з екологічних спорів³⁵. ЮНЕО могла б виступати як головна організація, що допомагає координувати «більше 500 багатосторонніх природоохоронних угод і численних міжнародних організацій і форумів, що займаються в неузгоджений спосіб навколишнім середовищем»³⁶ та зробити їх ефективнішими і менш надлишковими.

Ще одна популярна пропозиція полягає в переданні ЮНЕП ресурсів Ради з опіки ООН з подальшим створенням Ради з охорони та збереження навколишнього середовища, наділеної повноваженнями приймати, у сфері своєї компетенції, рішення обов'язкові для держав-членів, за аналогією з резолюціями Ради Безпеки у сфері миру та безпеки³⁷. Проте нам видається дещо нереалістичною остання

частина цієї ідеї, зважаючи на потребу проведення при цьому реформи ООН і внесення змін до її Статуту.

Концептуальні висловлювання проти утворення такої організації полягають у побоюванні, щоб захист навколишнього середовища не став завадою економічного розвитку слабозвинених країн, а також небезпеці можливого втручання з приводу захисту екології у внутрішні справи країн.

Отже, питання утворення єдиної відповідної міжнародної організації в галузі захисту навколишнього середовища, в тому числі міжнародно-правового оформлення її діяльності, наразі є актуальним. Його вивченню в доктрині міжнародного права надається важлива увага. Водночас треба зазначити, що не всі науковці підтримують ідею утворення відповідної міжнародної організації на основі ЮНЕП. Однак існують тенденції до зближення позицій і поглядів щодо необхідності заснування централізованого інституційно-організаційного механізму в галузі захисту довкілля. Масштаби охоплення сучасних екологічних проблем, наявність важливого соціального значення цього питання зумовлює необхідність посилення його міжнародно-правового регулювання, яке виявляється в координації зусиль держав, спрямованих на захист навколишнього природного середовища. Для ефективного функціонування механізму міжнародно-правового регулювання цього питання найважливішим є досягнення єдиної узгодженої позиції держав щодо утворення в рамках міжнародного екологічного права головної організації світового рівня, яка б забезпечила не тільки існування, а й реалізацію норм права у цій сфері.

1. *Кравченко С.М., Андрусевич А.О., Бонайн Дж.* Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища: Підручник / Під заг. ред. С.М.Кравченко – Львів: Вид.центр ЛНУ, 2002. – С. 129. 2. *Екологічне право України.* Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Вид-во «Юридична думка»», 2008. – С. 660. 3. *Задорожній О.В., Медведєва М.О.* Міжнародне право навколишнього середовища: Підручник. – К.: Промінь, 2010. – С.158. 4. *Марченко Ю.* О роли и месте ООН в системе международного природоохранного сотрудничества // Белорусский журнал международного права и международных отношений 1999 — № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=287&Itemid=50. 5. *Дукусар В.М.* Международно-правовые проблемы охраны окружающей среды: Дис. ... д. ю. н. – М., 2007 – С.161. 6. 1346 (XLV) Вопрос о созыве международной конференции по проблемам окружающей человека среды [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://daccess-ods.un.org/TMP/1015459.07557011.html> 7. 2398 (XXIII) Вопрос о созыве международной конференции по проблемам окружающей человека среды [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://daccess-ods.un.org/TMP/475120.6189394.html> 8. *Soroos M.S.* From Stockholm to Rio: The Evolution of Global Environmental Governance // Environmental Policy in 1993. Washington, 1994. – P. 308—310. 9. *Засновниця* резолюція: резолюція 2997 (XXVII) ГА ООН от 15 декабря 1972 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.un.org/tu/documents/ods.asp?m=A/RES/2997\(XXVII\)](http://www.un.org/tu/documents/ods.asp?m=A/RES/2997(XXVII)). 10. *Резолюція* ГА [по доповіді Другого комітету(A/47/719)] 47/190: Доповідь Конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/tu/documents/ods.asp?m=A/RES/47/190>. 11. *Рішення* 19/1 Найробської декларації 1997 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/tu/documents/ods.asp?m=A/S-19/5>. 12. *ООН:* Спасти нашу планету. Проблеми і надєжди. – Найроби, 1992. – С. 251. 13. *Кузьменко Э.Ю.* Кодификация и прогрессивное развитие международного экологического права: Дис. ... канд. юрид. наук. – М.: РГБ, 2006. – С. 97. 14. *Актуальные проблемы деятельности международных организа-*

ций: теория и практика / Под ред. Г.И. Морозова. – М., 1982. – С. 294. **15.** Тимошенко А.С. Международное сотрудничество по охране окружающей среды в системе ООН. – М., 1981. – С. 97. **16.** Колбасов О.С. Международно-правовая охрана окружающей среды. – М.: Междунар. отношения, 1982. – С. 51. **17.** Там же. **18.** Марченко Ю. Цит. работа. **19.** Кукушкина А.В. Программа ООН по окружающей среде (ЮНЕП) Международно-правовые аспекты // Организация Объединенных наций: международно-правовые проблемы деятельности (к 50-летию ООН): Научные труды / Отв. ред. Кривчикова Э.С. – М.: Изд. МГИМО, 1995. – С. 125. **20.** Hardy M. The United Nations environment Programme // Natur. Resur. J. – 1973. – № 2. – P. 237-238. **21.** Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – С. 662. **22.** Двадцать лет после Стокгольма. Ежегодный доклад ЮНЕП за 1992 г. – ЮНЕП, 1993. – С. 143. **23.** Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – С. 662-663. **24.** Дикусар В.М. Цит. работа. – С. 186. **25.** Основні функції Ради керуючих ЮНЕП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unepcom.ru/unep/unep-bodies/gc.html>. **26.** Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – С. 663. **27.** Марченко Ю. Цит. работа. **28.** Тимошенко А.С. Цит. работа. – С. 77. **29.** Марченко Ю. Цит. работа. **30.** Тимошенко А.С. Формирование и развитие международного права окружающей среды: Автореф. дис. ... доктора юрид. наук. – М., 1987. – С. 28. **31.** IPCC Fourth Assessment Report: Climate Change 2007 (AR4) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/syr/en/contents.html. **32.** Френч Х. Глобальное партнерство для спасения Земли // США — экономика, политика, идеология. – 1996. – № 1. – С. 105. **33.** Писарев В.Д. Стратегия устойчивого выживания человечества: экологический императив и международное сотрудничество // США — экономика, политика, идеология. – 1995. – № 10. – С. 68-73. **34.** Френч Х. Цит. Работа. – С. 105. **35.** *Uneo – Towards an International Environment Organization: Approaches to a Sustainable Reform of Global Environmental Governance* by Andreas Rechkemmer (Ed.), Nomos Publishers (NOMOS - Verlagsgesellschaft), 2005, 310 S. **36.** Global Compact – International environmental governance and the United Nations Environment Organization (UNEO) project – Speech by M. Bernard Kouchner, Minister of Foreign and European Affairs (excerpts). Geneva, 5 July 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ambafrance-uk.org/Bernard-Kouchner-on-UN-environment.html>. **37.** Дикусар В.М. Цит. работа. – С. 190; Каша Кабур Али Муса. Правовые проблемы международного сотрудничества в области охраны окружающей среды: Дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2000. – С. 10.